

Nr 188.

Godkänd av första kammaren den 11 maj 1927.

Godkänd av andra kammaren den 11 maj 1927.

*Riksdagens skrivelse till Konungen i anledning av vissa utav
Kungl. Maj:t gjorda framställningar angående tekniska
högskolan ävensom en i ämnet väckt motion.*

(Statsutskottets utlåtande nr 90.)

Till KONUNGEN.

I den till riksdagen den 4 januari 1927 avlätna propositionen angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1927—1928 har Eders Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln (punkt 115) av det vid propositionen fogade statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för samma dag föreslagit riksdagen att öka den i staten för tekniska högskolan A. Avlöningsstat ingående anslagsposten till arvoden till speciallärare, nu 105,500 kronor, med 2,000 kronor till 107,500 kronor, samt förty höja det ordinarie förslagsanslaget till tekniska högskolan, avlöningar, nu 672,600 kronor, med 2,000 kronor till 674,600 kronor.

Vidare har Eders Kungl. Maj:t i en till riksdagen den 11 mars 1927 avlåten proposition, nr 226, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för samma dag — med ändring av vad under punkt 115 i åttonde huvudtiteln av statsverkspropositionen till innevarande års riksdag föreslagits rörande det ordinarie förslagsanslaget till tekniska högskolan — föreslagit riksdagen att,

1) under förutsättning att svenska cellulosaaföreningen till statsverket överlämnar en donation av 250,000 kronor, besluta, att vid tekniska högskolan skall från och med den 1 juli 1927 inrättas en professorsbefattning i cellulosateknik och träkemi med placering för innehavaren av denna befattning i lönegraden B 30;

2) vid bifall härtill och under nyss angivna förutsättning,

dels öka det i den nuvarande ordinarie staten för tekniska högskolan under rubrik A. Avlöningsstat uppförda förslagsanslaget: avlöningar till professorer, nu 386,000 kronor, med 11,500 kronor till 397,500 kronor;

dels öka det i den ordinarie staten under samma rubrik uppförda anslaget: arvode till tillfälliga lärarbiträden och assistenter, nu 47,000 kronor, med 4,200 kronor till 51,200 kronor;

dels öka det i den ordinarie staten under samma rubrik uppförda anslaget: avlöningar till icke-ordinarie vaktmästare m. fl., nu 11,000 kronor, med 2,500 kronor till 13,500 kronor;

dels ock vidtaga den ändring i den vid staten fogade anmärkningen 1, att antalet professorsbefattningar vid högskolan anges till 35 samt att under 35) ytterligare en professur införes med ämnesområde: cellulosateknik och träkemi;

3) vid bifall till vad ej mindre ovan under 2) än även under punkt 115 av 1927 års åttonde huvudtitel föreslagits höja det i riksstaten upptagna ordinarie förslagsanslaget till tekniska högskolan, avlöningar, nu 672,600 kronor, med 20,200 kronor till 692,800 kronor;

4) till förstärkande av det under punkt 116 av 1927 års åttonde huvudtitel äskade anslaget å 35,000 kronor till beredande av ökade medel till samlingar och laborationer vid tekniska högskolan för budgetåret 1927—1928 anvisa ett extra anslag av 5,000 kronor att användas för det ämnesområde, som representeras av den nu föreslagna professuren i cellulosateknik och träkemi.

Härjämte har Eders Kungl. Maj:t i en till riksdagen avlåten, den 24 februari 1927 dagtecknad proposition, nr 180, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för samma dag föreslagit riksdagen att beträffande den under staten för tekniska högskolan A. Avlöningsstat intagna anmärkningen rörande professorsbefattningarnas ämnesområden vidtaga den ändringen, att i stället för vad där nu förekommer rörande en professorsbefattning i skeppsbyggnadslära införes en professorsbefattning med ämnesområde: skeppsteori.

I samband med propositionen nr 180 har riksdagen till behandling förehått en inom riksdagen väckt motion, II: 309, däruti hemställts, att riksdagen måtte avslå samma proposition.

Till stöd för sin framställning har motionären anfört följande:

»I proposition nr 180 till innevarande års riksdag har Kungl. Maj:t hemställt om sådan ändring beträffande den under staten för tekniska högskolan A. Avlöningsstat intagna anmärkningen rörande professorsbefattningarnas ämnesområden, att i stället för vad där nu förekommer rörande en professorsbefattning i skeppsbyggnadslära införes en professorsbefattning med ämnesområde: skeppsteori.

Detta Kungl. Maj:ts förslag innebär en omändring av den nuvarande professuren i skeppsbyggnadslära till en professur i skeppsteori, eller en förflyttning av ämnets tyngdpunkt från den praktiska till den teoretiska delen av densamma.

Av tekniska högskolans lärarekollegium tillsatta kommitterade hava på i

propositionen återgivna skäl ansett sig böra förorda den lösning av undervisningsfrågan, som Kungl. Maj:t nu förelagt riksdagen till omprövning, och som förutom professuren i skeppsteori jämväl upptager speciallärarebefattningar i dels skeppsbyggnadsteknik och dels varvsteknik. Kommitterade framhålla emellertid, att bibehållandet av två speciallärarebefattningar måste medföra vissa olägenheter och därför knappast kan anses giva en slutgiltig lösning, vilket däremot en sammanslagning av de båda speciallärarebefattningarna till en professur ansågs böra giva. Förslag om en sådan andra professur ansågo kommitterade emellertid icke lämpligt att för närvarande framlägga.

Såväl chefen för mariningenjörkåren som ock både styrelsen för svenska teknologföreningens avdelning för skeppsbyggnadskonst och teknologföreningens styrelse hava bestämt motsatt sig kommitterades förslag och mot detsamma riktat en sakligt stark kritik, som enligt mitt förmenande borde hava föranlett Kungl. Maj:t att icke förelägga riksdagen den nu ifrågavarande propositionen.

I likhet med chefen för mariningenjörkåren anser jag högskolans uppgift vara att utbilda för det praktiska livet bästa möjliga teknici. Den praktiska delen av skeppsbyggnadsläran bör sålunda enligt min mening skjutas i förgrunden och icke så som i Kungl. Maj:ts förslag komma i en mera undanskymd ställning, vilket senare alternativ med nödvändighet förr eller senare kommer att tvinga de från tekniska högskolan utexaminerade skeppskonstruktörerna att såsom förr var fallet komplettera sitt vetande vid utländska läroanstalter.

Att förhållandena beträffande den nu ifrågavarande undervisningen för närvarande icke äro de bästa erkännes villigt, likaså att en ändring är önskvärd. En ändring måste emellertid för att kunna godtagas innebära en förbättring, men en sådan synes mig icke vinnas genom Kungl. Maj:ts förslag.

Ett mycket stort avseende synes mig också böra fästas vid styrelsens för svenska teknologföreningens avdelning för skeppsbyggnadskonst uttalande, vilket ger uttryck åt en enhällig mening bland alla de studerande, som efter fullbordade studier vid högskolan ha för avsikt att ägna sig åt praktiskt arbete inom skeppsbyggnadsindustrien.»

Med professuren i svensk arkitekturhistoria vid akademien för de fria konsterna och konsthögskolan har alltsedan läroåret 1912—1913 varit förbunden skyldighet att, förutom den professorn åliggande undervisningen vid konsthögskolan, meddela undervisning i svenska arkitekturens historia jämväl vid tekniska högskolan; för sistnämnda undervisning utgick emellertid icke någon ersättning från tekniska högskolan, utan bestreds professors avlöning utslutande med medel å konsthögskolans stat.

I samband med det förslag till löne reglering för befattningshavare vid akademien för de fria konsterna med konsthögskolan, som framlades i statsverkspropositionen till 1926 års riksdag, föreslog Eders Kungl. Maj:t, att professuren i svensk arkitekturhistoria vid nämnda akademi och högskola skulle från och med den 1 juli 1926 hänföras till lönegraden B 26, men förutsattes därvid,

att professurens innehavare fortfarande komme att meddela undervisning i sitt ämne vid tekniska högskolan samt att han bleve berättigad att därför uppbära särskilt arvode. Detta arvode borde dock, så länge det innehades av ifrågavarande professor, så begränsas, att dennes sammanlagda avlöningsförmåner för tjänstgöringen vid konsthögskolan och vid tekniska högskolan icke bleve högre än om han vore placerad i lönegraden B 30. Detta förslag blev av riksdagen bifallet.

Med anledning av en utav förvaltningsnämnden vid tekniska högskolan gjord och av högskolans styrelse tillstyrkt framställning, däri påpekats, att för budgetåret 1926—1927 intet särskilt anslag för avlöning åt professorn i svensk arkitekturhistoria vid konsthögskolan upptagits i tekniska högskolans stat, medgav Eders Kungl. Maj:t den 29 oktober 1926, att bemålde professor, vilken skulle vara skyldig att vid tekniska högskolan meddela undervisning i svenska arkitekturens historia, finge för sagda budgetår för undervisningen vid tekniska högskolan åtnjuta ett arvode av 1,920 kronor, motsvarande skillnaden mellan avlöningen i lönegraderna B 30 och B 26, ävensom att detta arvode finge utbetalas från det i staten för tekniska högskolan uppförda anslaget till tillfälliga lärarbiträden och assistenter.

Eders Kungl. Maj:ts förslag innebär, att arvode till ifrågavarande professor uppföres under den i högskolans stat ingående anslagsposten till arvoden åt speciallärare, vilken anslagspost härvid skulle ökas med i avrundat tal 2,000 kronor.

Riksdagen har ej funnit något att erinra mot vad Eders Kungl. Maj:t i detta hänseende föreslagit.

Undervisningen i cellulosateknik lämnas för närvarande av professorn i kemisk teknologi. Inrättande av en professur i cellulosateknik vid tekniska högskolan är ett önskemål, som under flera år stått på dagordningen, ehuru dess förverkligande av åtskilliga anledningar hittills måst uppskjutas. Frågan har emellertid nu genom svenska cellulosaforeningens föreliggande anbud kommit i ett nytt läge. Föreningen har nämligen beslutat att, under förutsättning att vid tekniska högskolan en professur i cellulosateknik och vedkemi inrättas, till organisation i anslutning härtill av forskningsarbetet inom berörda områden anslå ett belopp av 250,000 kronor att utgå med ett årligt anslag av 50,000 kronor under fem år.

Av donationen skulle under det första året cirka 50,000 kronor tagas i anspråk för inredning av det provisoriska laboratoriet och till en första mer provisorisk utrustning av institutionen. I den mån ytterligare donationsmedel inflyta, föreslår lärarkollegiet, att dessa medel måtte förvaltas av högskolan såsom en fond för att användas dels till framtida komplettering av det permanenta laboratoriets utrustning, sedan lokaler för ett dylikt beretts i högskolans nybyggnader vid Valhallavägen, och dels för forskningsarbetet inom professuren; dock att högskolan skall hava rättighet att under tiden av donationsmedlen bestrida mer tillfälliga utgifter för assistent- och arbetshjälp vid institu-

tionen samt för sådana behov, som kunna visa sig nödvändiga för forskningsarbetets planmässiga bedrivande.

Beträffande undervisningsskyldigheten vid den nya professuren har kollegiet tänkt sig, att professorn i kemisk teknologi skulle tillsvida meddela en grundläggande allmän undervisning i cellulosateknik, obligatorisk för alla kemiska fackavdelningen tillhörande studerande, men att de, vilka speciellt ägna sig åt cellulosatekniken, skulle fortsätta sin utbildning under ledning av den nye professorn. Den mer speciella undervisningen i cellulosateknik och vedkemi föreslås bliva frivillig för de studerande, vilka dock i ämnet skulle kunna erhålla betyg.

De med inrättandet av den föreslagna professuren förenade årliga kostnaderna för statsverket framgå av följande sammanställning, därvid hänsyn dock icke tagits till å avlöningar belöpande dyrtidstillägg.

Ordinarie förslagsanslaget, avlöningar, höjes med	kronor 11,500:—
Anslaget till arvode till tillfälliga lärarbiträden och assistenter höjes med	» 4,200:—
Anslaget till avlöningar till icke-ordinarie vaktmästare m. fl. höjes med	» 2,500:—
Till förstärkande av det extra anslaget till samlingar och laborationer anvisas	» 5,000:—
Totala årliga ökningen av högskolans anslag per år skulle sålunda belöpa sig till	kronor 23,200:—

Rörande frågan om de kostnader, som Eders Kungl. Maj:ts förslag ytterligare kan medföra för statsverket, har riksdagen vidare bemärkt följande i propositionen återgivna, av tekniska högskolans lärarkollegium gjorda uttalande rörande lokalfrågan, vilket uttalande av departementschefen lämnats oemot sagt.

»De kommitterade för svenska cellulosaföreningen hava i sin skrivelse berört lokalfrågan. För att bereda möjlighet till samarbete med likartade institutioner anser lärarkollegiet, att lokaler för den nya professuren böra så snart som möjligt beredas inom tekniska högskolans nybyggnader vid Valhallavägen, helst i samband med kemibyggnaden. Det är därför nödvändigt att i blivande förslag till fullbordandet av högskolans byggnader vid Valhallavägen upptaga ett utrymme motsvarande den nya professurens behov. För den närmaste tiden torde emellertid provisoriska lokaler kunna anordnas, och föreslår kollegiet, att kostnaderna för provisorisk inredning av sådana lokaler tagas från de av svenska cellulosaföreningen i utsikt ställda medlen, varjämte av samma medel den första laboratorieutrustningen borde utgå. Man bör naturligtvis härvidlag söka ordna så, att de inköpta inventarierna även kunna komma till användning vid inflyttningen i det permanenta laboratoriet. Kollegiet uppskattar, att för denna första utrustning jämte lokalens iordningställande en summa i runt tal av 50,000 kronor skulle vara tillräcklig.»

Det torde vara obestriddigt, att pappers- och celulosaindustrierna för närvarande äro vårt lands viktigaste industrier. Ensamt celulosaindustriens andel

i den totala exporten utgör, enligt vad svenska cellulosa-föreningen uppgivit, cirka 20 procent eller omkring 250 miljoner kronor. Cellulosaindustrien är därjämte för närvarande stadd i snabb utveckling och en intensiv konkurrens äger rum mellan de olika cellulosa-producerande länderna. Givet är att på grund härav inrättande, på sätt nu föreslagits, av en professur i cellulosa-teknik och träkemi kan komma att bliva av synnerligen stor betydelse för förkovrandet av vårt lands näringsliv. I detta sammanhang vill riksdagen ej underlåta att giva uttryck åt den erkänsla, som rätteligen bör tillkomma svenska cellulosa-föreningen för den frikostiga donation, som föreningen ställt till förfogande för upprättande av ett forskningsinstitut i nämnda ämne.

Om alltså starka skäl från näringslivets synpunkt tala för ett bifall till Eders Kungl. Maj:ts förslag, synes detsamma dock med hänsyn till de framlagda kostnadsberäkningarna vara ägnat att inge vissa betänkligheter. Förslaget medför, såsom ovan framhållits, en omedelbar årlig kostnad för statsverket av 23,200 kronor, fränsett dyrtidstillägg å avlöningar. Vidare synes frågan om beredande av permanenta lokaler för laboratoriet kunna komma att medföra ytterligare kostnader för statsverket. Någon utredning i detta hänseende har emellertid icke från departementschefens sida förebragts.

Riksdagens vederbörande utskott har under denna frågas förberedande behandling trätt i förbindelse med en representant för svenska cellulosa-föreningen. Vid de förhandlingar, som förts med denne, har från hans sida preliminärt ställts i utsikt, att cellulosa-föreningen vid ett bifall till Eders Kungl. Maj:ts föreliggande proposition skulle för sin del medverka till sådan uppgörelse mellan Eders Kungl. Maj:t och kronan å ena sidan och föreningen å andra sidan, att statsverket icke skulle behöva vidkännas några som helst kostnader för tillhandahållande av lokaler för undervisningen och forskningen i cellulosa-teknik och träkemi. Vidare utlovades preliminärt, att i cellulosa-föreningens ägo redan befintlig laboratorieutrustning ävensom ett bibliotek omfattande nu ifrågavarande ämnen skulle, sedan institutionen inrättats, kostnadsfritt överlämnas till statsverket.

Riksdagen, som eljest på grund av den bristfälliga kostnadsutredningen i lokalfrågan för närvarande hade måst ställa sig synnerligen tveksam mot det föreliggande förslaget, har på grundval av ifrågavarande preliminära erbjudande trots sig finna en framkomlig väg för denna frågas lösning redan vid innevarande års riksdag. Riksdagen har nämligen med anledning av nämnda erbjudande ansett sig kunna bifalla Eders Kungl. Maj:ts förslag under förutsättning att ett avtal av sådan innebörd, som angives i ovan omförmälda preliminära erbjudande, kan, efter samråd med tekniska högskolans myndigheter, träffas mellan Eders Kungl. Maj:t och kronan å ena sidan och svenska cellulosa-föreningen å andra sidan. Riksdagen har alltså funnit sig kunna låta sina ovannämnda betänkligheter gentemot Eders Kungl. Maj:ts förslag vika och har bifallit Eders Kungl. Maj:ts förslag på sätt ovan angivits.

Den föreslagna omläggningen av läroämnena inom tekniska högskolans fackavdelning för skeppsbyggnad innebär, att till professurens ämnesområde skulle

förläggas undervisningens mer teoretisk-experimentella del. Med hänsyn härtill skulle den nuvarande professuren i skeppsbyggnadslära benämnas professor i skeppsteori. Speciallärarbefattningen i hydromekanik, vars nuvarande undervisning till det mesta inriktats på uppgifter, vilka äro avsedda att ingå i professuren i skeppsteori, skulle såsom en följd av professurens omläggning övertaga den konstruktiva delen av undervisningen, i samband varmed befattningen skulle erhålla benämningen speciallärarbefattning i skeppsbyggnadsteknik. För speciallärarbefattningen i varvsanläggningar, för vilken befattning programmet avses bliva i stort sett oförändrat, skulle införas benämningen varvsteknik. Omläggningen skulle ej medföra någon kostnadsökning, och med hänsyn till att professuren i skeppsbyggnadslära är vakant finnes möjlighet att nu genomföra ändringen. Det från högskolans sida sålunda framlagda förslaget har mötts av invändningar från marinöverdirektören samt styrelsen för svenska teknologföreningens avdelning för skeppsbyggnadskonst, därvid man påyrkat, att den nuvarande ämnesfördelningen inom nämnda fackavdelning måtte bibehållas i huvudsak oförändrad.

Departementschefen har framhållit, att det är vanskligt att göra ett positivt uttalande i denna fackfråga men har, då högskolans myndigheter i trots av gjorda invändningar med bestämdhet vidhållit den av dem ursprungligen hävdade uppfattningen i denna fråga, och dessa myndigheter enligt departementschefens mening torde få anses besitta de för ingenjörsutbildningens bedömande erforderliga förutsättningarna samt bära ansvaret för organisationen och ett för landet gagneligt resultat av denna utbildning, ej velat motsätta sig det förslag, som nu framkommit från högskolans sida.

I ovanberörda motion II: 309 har, såsom nämnts, yrkats avslag å Eders Kungl. Maj:ts proposition i förevarande ämne.

Med hänsyn till de olika meningar, som från kompetent håll gjorts gällande i denna fråga, har riksdagen icke ansett sig kunna på grundval av den föreliggande utredningen nu avgöra spörsmålet om förändring av ämnesområdet för ifrågavarande professur. Ärendet tarvar enligt riksdagens mening närmare övertvägande, och riksdagen har för den skull ansett sig böra hos Eders Kungl. Maj:t begära ytterligare utredning i ämnet. Professuren i skeppsbyggnadslära torde, intilldess dylik utredning framlagts för och prövats av riksdagen, böra uppehållas på förordnande.

Under återopande av vad riksdagen anfört får alltså riksdagen *dels* anmäla, att riksdagen

A) ökat den i staten för tekniska högskolan A. Avlöningsstat ingående anslagsposten till arvoden till speciallärare, nu 105,500 kronor, med 2,000 kronor till 107,500 kronor;

B) under förutsättning att svenska cellulosa-föreningen till statsverket överlämnar en donation av 250,000 kronor, samt att sådan överenskommelse träffas mellan Eders Kungl. Maj:t och kronan å ena sidan samt svenska cellulosa-föreningen å andra sidan, att statsverket icke behöver vidkännas några som helst kostnader för tillhandahållande av lokaler för nu ifrågavarande undervis-

ning och forskning i cellulosateknik och träkemi, beslutat att vid tekniska högskolan skall från och med den 1 juli 1927 inrättas en professorsbefattning i cellulosateknik och träkemi med placering för innehavaren av denna befattning i lönegraden B 30;

C) med anledning härav och under nyss angivna förutsättningar

1) ökat det i den nuvarande ordinarie staten för tekniska högskolan under rubrik A. Avlöningsstat uppförda förslagsanslaget: avlöningar till professorer, nu 386,000 kronor, med 11,500 kronor till 397,500 kronor;

2) ökat det i den ordinarie staten under samma rubrik uppförda anslaget: arvode till tillfälliga lärarbiträden och assistenter, nu 47,000 kronor, med 4,200 kronor till 51,200 kronor;

3) ökat det i den ordinarie staten under samma rubrik uppförda anslaget: avlöningar till icke-ordinarie vaktmästare m. fl., nu 11,000 kronor, med 2,500 kronor till 13,500 kronor;

4) vidtagit den ändring i den vid staten fogade anmärkningen 1 att antalet professorsbefattningar vid högskolan angives till 35 samt att under 35) ytterligare en professur införes med ämnesområde: cellulosateknik och träkemi;

D) med anledning av riksdagens ovan under A) och C) anmälda beslut höjt det i riksstaten upptagna ordinarie förslagsanslaget till tekniska högskolan, avlöningar, nu 672,600 kronor, med 20,200 kronor till 692,800 kronor;

E) till förstärkande av det av riksdagen anvisade i riksdagens skrivelse nr 8 A punkten 110 omförmälda anslaget å 35,000 kronor till beredande av ökade medel till samlingar och laborationer vid tekniska högskolan för budgetåret 1927—1928 anvisat ett extra anslag av 5,000 kronor, att användas för det ämnesområde, som representeras av den nu föreslagna professuren i cellulosateknik och träkemi;

F) bemyndigat Eders Kungl. Maj:t att med svenska cellulosaföreningen träffa avtal rörande tillhandahållande av lokaler för undervisningen och forskningen i ifrågavarande ämne av den innebörd riksdagen ovan angivit;

dels ock, med anledning av Eders Kungl. Maj:ts proposition nr 180 samt ovanberörda motion II: 309, anhålla ej mindre att Eders Kungl. Maj:t måtte låta verkställa ytterligare utredning angående ämnesområdet för professuren i skeppsbyggnadslära samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill nämnda utredning kan föranleda, än även att nämnda professur må, intill dess frågan om ämnesområdet för densamma avgjorts, uppehållas på förordnande.

Stockholm den 11 maj 1927.

Med undersåtlig vörndnad.